

მეფე დიმიტრი თავდადებული

(ვუძღვნი თ. პეტრე ნაკაშიძეს)

უქმე დღე იყო, ტვირთმძიმეი და დამაშვრალი,

საყდრის წინ ჯგუფად ხალხი იდგა და ჰყაყანებდა;

იქავე ახლოს, ცაცხვის ხის ქვეშ ერთი საწყალი

ბრმა მეფანტურე იჯდა ცალკედ და მდუმარებდა.

“ეჰ, რას ჰყაყანებთ, — დაიძახა ყმაწვილმა ბიჭმა, —

შინაც ძლივს ვუძლებთ დღე-მუდამის ჭირს, ვაგლახობას!

აქ მაინც ცოტად ფრთა გაშალოს გულის წადილმა...

ბრმა მეფანტურეც, გვითხარ რამე, მამა-შვილობას!

გვითხარი რამე, ბერო-კაცო, ნასმენ-ნახული,

ეგებ გულს ჟანგი მოაშორო კარგის ამბითა...

კარგს მთქმელს ტყვედ რჩების ნატკივარი გული ჩაგრული,

გული გაზრდილი ვაებითა, წვით და დაგვითა”.

ბრმა მეფანტურე გაიმართა მაშინვე წელში,

სახე ღრუბლვილი გაუნათლდა რაღაც მადლითა;

მისწვდა, აიღო თვის უბრალო ფანტური ხელში,

დაჰკრა ფანტურსა და დამღერა ნელისა ხმითა:

|

“მოდით, შვილნო, აქ მოგროვდით,

გეტყვიტ გულის გასათბობსა, —

ვინ ვიყავით, რა ვიყავით

ჩვენ ქართველნი წინა დროსა.

იმ დროს, როცა ქართველის ბედი

ჩვენ ქართველთვე გვეპყრა ხელში,

როცა მამულიშვილობა

სასახელოდ იყო ჩვენში,

შვილნო, თქვენნი წინაპარნი

ეგრე გულქვად როდი იყვნენ...

ძმა ძმასა და მამა შვილსა

მამულს ხოლმე შესწირვიდნენ.

შვილის ყოლა გლეხს თუ თავადს

მარტო მისთვის გვიხაროდა,

რომ მამულსა მეომარი

მით ერთი ემატებოდა.

ტკბილსა ძუძუს დედა შვილსა

იმ იმედით აწოვებდა,

რომ სიცოცხლით ან სიკვდილით

ის მამულს ასახელებდა.

უწინ ქართველს უხაროდა

მამულისთვის მტერთან ომი,

ან მოჰკლავდა, ან თავის-თავს
შეაკლავდა როგორც ლომი.
მამულსთვის ვის ახსოვდა
განსაცდელი განსაცდელში!
ტრფობა გვექონდა გულში აბჯრად
და სატევრად — ხმალი ხელში.
ეგრეთ, შვილნო, აქ სცხოვრებდა
უწინდელი ქართველის შვილი,
მის მუდამი ნატვრა იყო
ან სახელი, ან სიკვდილი.
მათს მომდევარს ყოველს თქვენგანს
ჰყვანდა დიდი წინაპარი...
რჯულის დაცვა, მიწა-წყლისა
მის მოწამედ თქვენ წინ არი...

II

”ეხლა რა ვართ? საწველ ფურად
თავი ჩვენი გადვიქციეთ.
ის სახელი, ის დიდება,
ის ოჯახი დავაქციეთ...
რაც ვყოფილვართ, ის აღარ ვართ,

რაც ვართ, ის ნულარ ვიქნებით...

ღმერთი გვიხსნის, თუ შვილთ მაინც

გზად და ხიდად გავედებით.

წინა კაცი უკანასი

ხიდაო, ნათქომა,

დღეის ვაგლახ ამით დასძლევს,

ვინცა ხვალისა მდომია.

ტყუილია სულთქმა, უში,

კაცი უნდა კაცად იყვეს,

სანთელსავით თვით დაიწვას

და სხვას კი გზას უნათვიდეს.

ამით იყო საქართველო

უძლეველი და ძლიერი,

ამით ედგა მტერს გულდაგულ

ეს პატარა ქართველის ერი.

III

”ყური მიგდეთ, გეტყვით ამბავს

უტყუარსა და მართალსა:

ერთი მეფე თურმე ჰყვანდათ

უწინ ჩვენ მამა-პაპასა.

დიმიტრი ერქვა სახელად,
მხარ-ბეჭ-პრტყელი, ტანმაღალი,
ჯირითში თუ შვილდ-ისარში
არავინ ჰყვანდა ბადალი.
კაცი იყო, მეფე-კაცი,
თვალად, ტანად მშვენიერი,
გარეთ რისხვით მტრისა მსრველი,
შინ მოწყალე, ღვთისნიერი.
ღამით თურმე ჩაიცვამდა
უბრალო კაბა-ჯუბასა,
წავა და ინახულებდა
საწყალის ხალხის უბანსა.
მოივლიდა ქვრივს და ოხერს,
დავრდომილსა და ობოლსა,
თავის ხელით ურიგებდა
მოწყალეობას და საზრდოსა.
ვის რაც გულში დარდი ჰქონდა —
წავა — იმას შესჩივლებდა,
გლახის, ობლის, ჩაგრულისას
სარჩლსა არ ითაკილებდა.
ყველგან იმის სამეფოში

თხა და მგელი ერთად სძოვდა,
ერი, ბერი, ობოლ-ქვრივი
სულ იმის დღეს ჰლოცულობდა.

IV

”მის დროს იყო ყეინობა,
მეფე ყეინს ჰმორჩილებდა,
მაგრამ თავის ქვეყნის საქმეს
თვის ნებაზედ განაგებდა.
ერთხელ ყეინს აეშალა
თათარივე კაცი ერთი,
იმძლავრა და გადიყენა
ნახევარი სათათრეთი.
მეფე ჩვენი ყეინს თურმე
არ გადუდგა სხვასავითა...
ვაჟი-კაცის წესი არის —
კაცს შეჰრჩება ძმასავითა.
შეიბნენ და შეიჭიდნენ
ყეინი და გადგომილი;
ძმას ძმის ძვალი ატეხინეს,
მამის სისხლსა ღვრიდა შვილი.

დამარცხდა ბოლოს ყეინი,

გამდგარმა აკი აჯობა,

ის მოკლა და თვით დაიპყრო

სათათრეთის ბატონობა.

ის ხომ მოკლა, მის ცოლ-შვილიც

ცხენსა კუდით ათრევინა,

საცა კი მის მომხრე იყო,

თავები დააყრევინა.

V

”ჯერი მიდგა ჩვენს მეფეზეც...

— ”რატომ მე არ მომიდგაო,

იმას ცოცხალს არ გავუშვებ,

თუ პირში სული მიდგაო”.

გაუგზავნა მოციქული:

— ”გამოცხადდი ჩემ-წინ შენო,

თუ არ მოხვალ, შენს ქვეყანას

ნაცარ-ტუტას ავადენო”.

დაგვიღონდა მეფე ქველი,

იმ ურჯულოს მიხვდა წადილს,

ისიც იცის, — იმ ღვთის-რისხვას

ჯართ სიმრავლე შესწევს ქადილს.

რა ჰქმნას? თითონ მამაცია,

მამაციც ჰყავს ჯარი, ერი,

მაგრამ ერთს რომ ასი გცემდეს,

კლდეც რომ იყო, გაგტეხს მტერი.

დიდს ჩავარდა საგონებელს,

შეუდგა ბჭობას, რჩევასა...

— “წავალ — მომკლავს, — და არ წავალ —

ამიოხრებს ქვეყანასა”.

ბოლოს ბრძანა: — “თავს მოვუყრი

მღვდელმთავართ და დიდებულთა,

ოცჯერ ზომვა, ერთხელ ჭრაო —

წესია მეფეთ ქებულთა.

ვნახოთ ერთი, რას მეტყვიან, —

წასვლას, თუ წაუსვლელობას?

ორში ერთს რას აირჩევენ, —

მეფის, თუ ქვეყნის დამხობას?”

VI

“ბრძანა და მსწრაფლ შეიყარნენ

დიდებულნი, მღვდელმთავარნი,

ვეზირნი და ნაზირები,
ბჭე-მდივნები, სპასალარნი.
წადგა მეფე კრების წინა
თამამად და დიდებულად;
ყველამ, დიდმა და პატარამ
თაყვანი სცეს ბატონს ყმურად.
ასე ჰშვენის მეფე იმ დღეს
ტანად, თვალად, იერთა,
მნახველთ თვალი ვერ გაიძღეს
იმის ჭვრეტით, ყურებითა.
უბრძანა თუ: — „დიდებულნო,
საქმე მძიმე მაქვს თქვენთანა...
ის დღეა დღეს, _ ან მე ვიყო,
ან ჩვენი ტურფა ქვეყანა.
შეიტყობდით, მომივიდა
ყეინისა მოციქული,
აქ მოდიო, მე მიბარებს
ჩემზედ გაბოროტებული.
თუ არ მოხვალ, მე მოვალო,
აგიოხრებ ქვეყანასა,
საცა კი ფეხს დავადგამო,

ავადენ ნაცარ-ტუტასა.

თუ წავედი, თქვენც ხომ იცით,

მე სიკვდილი არ ამცდება...

თქვენ რას მირჩევთ, მართალი სთქვით,

მართლის თქმაა ერთგულება”.

VII

„დიდებულნი წინ წამოდგნენ

ამ ამბით შეწუხებულნი,

მივიდნენ და თაყვანი-სცეს,

აემღვრიათ მწარედ გულნი.

— ”მეფევ! ნეტა რა გვიბრძანე,

რა ასმინე ყურსა ჩვენსა!..

თუ შენ მოგკვლენ, შენს სანაცვლოდ

რალა დარჩეს ერსა შენსა?!

თუ შენ აღარ გვეყოლები,

რად გვინდა სახლი, ქონება...

ჩვენ შენისთანა დიმიტრი

სხვა არვინ დაგვებადება.

მოვიდეს, რომ იმუქრება

ის ურჯულო სისხლის-მსმელი,

მოვიდეს და წინ დახვდების
შენი ერთგული ქართველი.
მტრის მუქარას ერი შენი,
გვითხარ, როდის გაჰქცევია,
გვითხარ, როდის ქვეყნის მტრის წინ
ქართლს უკან დაუწევია!
ბრძანე და იმ მუქარასა
ჩვენს მოსისხლეს შევანანებთ,
ან შევმუსრავთ მამა-პაპებრ,
ან მეფისთვის თავსა დავდებთ.
სირცხვილია ერისათვის,
თავის მეფე მისცეს მტერსა...
მეფევ, სირცხვილს ნუ შეაჭმევ
ერსა შენსა შემნატვრელსა.
ნუ, ნუ გვაჭმევ ემაგ სირცხვილს,
წამყოლს შვილის-შვილამდიე...
აქ მოვიდეს, მის დახვედრა
ამ ჩვენს ქედზედ დააჭდიე”.

VIII

”ეხლა წადგა სპასალარი...

— "მეფევ, რაც სთქვეს, მართალია.

შენ წახვიდე, შენ იქ მოგვლან, —

ჩვენ წელზედ გვერტყას ხმალია?!

თუნდ რომ დავჩეთ, ვინ რას გვეტყვის,

რით ჩავრეცხოთ ეს სირცხვილი?

არა, მეფევ!.. ძველებს უთქვამთ, —

სახელიო, ან სიკვდილი.

ნუ შეგვიშლი მამათ ანდერძს,

სირცხვილისგან დაგვიხსენი!..

მეფეს ვფიცავ, — მამ-პაპებრ

დღესაც გასჭრის ხმალი ჩვენი".

ბატონმა თავი ჩაჰკიდა

გვირგინოსანი, ცხებული,

დიდ ხანს იყო დაღონებით

ეგრე თავჩაკიდებული...

IX

"ბოლოს ბრძანა: — ეს ქვეყანა

ღვთისაგან მაქვს მონაზარი...

მე დავრჩე და იგი წახდეს,

მითხარით, რა მადლი არი!

ათი ერთზე რომ მოვიდეს,
მუქარას მტერს შევანანებ:
რა ვქნა, — ასი ერთზედ მოვა,
ამას ვწუხვარ და ვვალალებ.
ჩვენი კაცი ერთი — ასსაც,
ვიცი, არ შეუშინდება,
მაგრამ ბოლოს სიმრავლე გვძლევს,
ხალხი ურგოდ გამიწყდება.
მერე უკაცურს ქვეყანას
დასწვავს, დაჰზუგავს, დაანგრევს,
საყდრებსა და მონასტრებსა
დააქცევს, მიანგრ-მოანგრევს.
ხატებს, მამათ სალოცავსა
წამურტლავს და შეგვიგინებს,
ამოიღებს მკვდრებს საფლავით,
ძაღლსა და ღორს ათრევინებს.
ქალწულთ-ქალზედ ძალით მივა,
წაჰბილწავს, ნამუსს დაუმხობს;
ორსულ დედაკაცებს კიდევ
მუცლებსა ხანჯლით დაუპობს.
დედას თავის ძუძუთა-შვილს

კბილითა დააგლეჯინებს,
უსუსურს ბავშვებს ძნად ჩაშლის
და ზედ კალოს ალეწვინებს.

X

”ამდენი სული უბრალო
ტანჯვითა ამოწყდებიან,
საწყალის ხალხის ცოდვითა
ქვანიც კი ატირდებიან.
ქვეყნის ამოდენი ცოდვა
ჩემს თავზედ დატრიალდება,
წაწყმდება აქაც და იქაც
დიმიტრი მეფის ხსენება!
ეს სულ რისთვის? მარტო მისთვის,
რომ მე შიშსა გავექეცი,
ჩემი თავი გადვირჩინე
და ერი კი წყალს მივეცი.
მე მეფე ვარ და მეფობის
რიგიც ვიცი რაში არი...
ფუ, იმ მწყემსსა, თავს უშველოს,
მგელს დაუგდოს თავის ცხვარი...

სირცხვილს ამბობთ! — რა სირცხვილი?

მე ვეძლევი ნებით მტერსა,

ჩემს სიცოცხლეს, ჩემსა სისხლსა

თითონ ვწირავ მე ჩემს ერსა.

თუ სიკვდილი სახელად გაქვთ

მაგდენს ჩემთვის — ერთისათვის,

მაშ რად მიშლით თავდადებას

მე ერთს — მთელის ერისათვის!..

არა! წავალ, არ დავდგები,

დე ასრულდეს ნება ღვთისა,

ხორცი მოკვდეს, სული ცხონდეს

მეფის თქვენის დიმიტრისა.

XI

”შენ რას ბრძანებ, მღვდელმთავარო?

სიტყვა შენი გვიღირს ძვირად:

მართებს თუ არ ერისათვის

მეფეს თავი გასაწირად?”

ატირდა და მოახსენა:

”ჰე, მეფეო, მე თქმა მიჭირს,

მართალს ვიტყვი, თუმცა შენთვის

სული მიწებს, გული მიტირს.
მეფევ, უნდა თავი დასდო
ერისა და ქვეყნისათვის,
ღმერთს შესცოდავს, ვინც გამკიცხავს
მე ამ მწარე რჩევისათვის.
მეფევ, რაკი ბედმან დაგდო
შენ ეგ მძიმე საზღაური,
სხვას უკეთესს ვერას გირჩევს
სიყვარული ბატონ-ყმური...
ვსტირ და გირჩევ თავგანწირვას,
რაკი რომ ეს დღე გვეწია, —
მოყვასთათვის თავდადება
ქრისტე-ღმერთის ანდერძია.
ვსტირ და გირჩევ ღვთის სახელით
ხორცი დასთმო სულისათვის,
უკვდავება არ დაჰკარგო
წუთის-სოფლის გულისათვის!..”

XII

”მეფეს ძლიერ მოეწონა
მღვდელმთავრისა სიტყვა ბრძნული,

წარდგა ისევ კრებულის წინ

უფრო გათამამებული:

— "დიდებულნო, ხომ ისმინეთ,

რაც სთქვა წმინდა მღვდელმთავარმა!..

მოყვასთათვის თავდადება

გვიბრძანაო მაცხოვარმა.

ნუ გადმიყვანთ ღვთისა სიტყვას,

ერს მეფე ვერ ვულალატებ!..

წავალ და, თუ ღმერთს სწადიან,

ერისათვის თავსა დავსდებ.

მე წავალ და ეს ქვეყანა

თქვენ უნდა გებარებოდეს,

ღარიბს ისე მოუაროთ,

რომ მდიდარს არ შენატროდეს.

გლებს თუ თავადს, დიდს თუ მცირეს

მადლი თანასწორ მოჰფინოთ,

ობოლი, ქვრივი, უძლური

ძლიერს არ დამიჩაგვრინოთ.

თუ დავბრუნდი, თქვენს სამსახურს

გადაგიხდით ორად ერთსა,

თუ არა და — სული ჩემი

შეავედრეთ მაღალ ღმერთსა”.

ატირდა და აატირა

ყველა კაცი იქა მდგომი:

გულის სილბო სიტურფეა,

თუ კაცია სხვაფრივ ლომი.

მართალს ვაჟკაცს ის ამშვენებს,

როცა გულითაც ლბილია;

რკინის კაცის თვალში ცრემლი

დიდსულოვნობის შვილია.

XIII

”ზრძანა და მსწრაფლ დაიშალა

დიდებულთა იგი კრება...

უხმო მხლებელთ და უზრძანა

წასასვლელად მომზადება.

სთქვა და ურდოს კიდევ წავა

მეფე იგი უშიშარი,

თქმულა: გმირის კაცისათვის

თქმა და ქმნაო ერთი არი.

გაათავეს სამზადისი

და მოვიდა დღევ წასვლისა;

ვით ჯინჭველა ჰფუსფუსებდნენ

შინა-ყმანი სასახლისა.

ხმა გავარდა ქალაქშიაც:

მეფე ჩვენთვის სდებს თავსაო,

უშლიდნენ, არ დაიშალა, —

ვერ ვუღალატებ ხალხსაო.

შეიძრა მთელი ქალაქი,

ხალხი ეცა ერთმანეთსა,

მოზღვავდა და იგრიალა

და მიაწყდა სასახლესა.

მივიდნენ, ნახეს მზად არი

რაზმი მეფის ამალისა,

სულ სავსეა ცხენოსნებით

მოედანი სასახლისა.

წინათ ბარგით გაეგზავნათ

ჯორი, ცხენი დატვირთული,

აქ ვინც იყო, სალთად იყო,

ტურფად კაზმულ-დარახტული.

XIV

”თავადნი და აზნაურნი

სულ ოქროს და ვერცხლში ისხდნენ,

ვერ იტყოდი, ვინ ვის სჯობდა, —

ყველა ასე კარგნი იყვნენ.

წყობით იდგნენ და ისმოდა

აბჯრისა და რახტის ჟღერა.

საამოა გაწყობილის

ვაჟკაცების რაზმის მზერა!

კაცი თვალს ვერ აშორებდა

მხედარსა და იმის ცხენსა,

თვით წუნი წუნს ვერ დასდებდა

მათს სიკეთეს, სიტურფესა.

მარქაფად ცხენს ბევრს სხვასაცა

რაზმ-გარეთა ატარებდნენ,

მათი მხედნი დიდებულნი

მეფეს სასახლეში ახლდნენ.

იმ ცხენების მორთულობა

კაცს უმურველს შურს მოჰგვრიდა,

მძიმე რახტით დატვირთულნი

თითო — თითო სოფლად ჰღირდა.

მაგრამ მათში ერთი იყო

თეთრი ცხენი არაბული,

უკეთეს ვერ ინატრებდა

კაცის უძლომელი გული.

მეფისა იყო ის ცხენი,

თამამი — თითქო ვეფხია,

იმის უზანგში მეფის მეტს

ვერვის შეედგა ფეხია.

ამაყი იყო ლომსავით

და ნაზი როგორც შველია,

სხვა მას ვერ იმორჩილებდა —

თუ არ ბატონის ხელია.

ცეცხლს აფრქვევდა თვალთაგანა,

ჰქუხდა, სჭექდა, მრისხანებდა,

თითქო ლოდინს ჰთაკილობსო,

ჰშფოთავდა და ტოტსა სცემდა.

XV

”გამობრძანდა ბოლოს მეფეც,

თან გამოჰყვენენ დიდებულნი,

ხმალ-კაპარჭით გაწყობილნი,

სამგზავროდ გამზადებულნი.

მეფეს ახლდა მხარმარჯვნივა

გულმწუხარე მღვდელმთავარი
და მხარმარცხნივ შუბლშეკრული
ჯავრით სავსე სპასალარი.
მღვდელმთავარი სწუხს და ჰვებს
მეფის თავგადადებასა,
სპასალარი კი ჰთაკილობს
უომრად დამარცხებასა.
ხალხიც დაჰხვდა თავის მეფეს
ვიშითა და წუხილითა,
მეფეს გული ამოუჯდა
მათთვის გულის-ტკივილითა.
"უბრძანა თუ: — "რასა სწუხხართ?
იქმნას, რაც კი საქმნელია!..
ერისათვის თავდადება
მეფისათვის სახელია.
რაც მომივა, მომივიდეს,
მე იმისთვის არ ვინაღვლო...
თქვენ ჭირს დაგხსნით... დეე ვიქმნე
მე ქვეყნის ჭირის სანაცვლო".
ხმა ჩაუწყდა, ველარ-რა სთქვა,
მოეგუბა თვალში ცრემლი...

თქმულა: ქვასაცა მაგარსა

გასტებს ტყვიის რბილი გრდემლი.

მოუმატა ხალხმაც სულთქმა,

ხმა გაისმა ქვითინისა,

გულსა ჰკლავდა გლოვა, ვიში

ობლისა და ქვრივ-ობრისა.

XVI

”უცებ მეფემ თვალი მოჰკრა,

ხალხი გაირღვა შუაზედ,

ორს მარჯვე ბიჭს ბერი-კაცი

მოჰყავთ მის წინ მოედანზედ.

მოჰყავთ ცაცხცახით, ხანხალით

ჩაჩანაკი და ბებერი,

მკერდზედ სცემდა თოვლივითა

მოხუცებულს თეთრი წვერი.

მოვიდნენ და გააჩერეს

ის მოხუცი მეფის წინა,

ბიჭები კვლავ მხრებში უსხდნენ,

თუმც ყავარჯენს დაებჯინა.

ის ამ ქვეყნის აღარ იყო,

ფეხი ედგა სამარეში,
მაგრამ მაინც კი უცემდა
ადრინდელი გული მკერდში.

XVII

”მოახსენა: — ”ჰე მეფეო,
ნუ შემრისხავ ერთგულ ყმასა!
მე ხომ მხედავ, გარდასრულვარ,
სამარიდამ გაძლევ ხმასა.
მეფევ, კისრად აგიღია
ტვირთი ჩვენის შავის ბედის,
ბედისწერას მისცემიხარ
უბედურის ჩვენის ქვეყნის.
ვიცი, რომ არ შეშინდება
გული მეფის დიმიტრისა,
როცა ნდომობს თავგანწირვას
დიდი საქმე ქვეყნის ხსნისა.
მაგრამ ჩვენ რა გვეშველება,
ჩვენ, მეფეო, შენთ დამკარგველთ?
მამობასა ვილა უზამს
შენგან დაობლებულ ქართველთ?

ერს ოფლის მღვრელს და ტვირთმძიმეს

ჭირსა ლხინად ვილა გვიქცევს?

წუთისოფლის მძიმე უღელს

შენებრ, მეფევ, ვინ გაგვიწევს?

ამას ვტირით, რომ მიდიხარ

და აობლებ შენსა ერსა,

ჩვენს ბედსა და მშვიდობასა

ველარ მოუმართავ ხელსა.

ჩემებრ უძლურს, გაჭირებულს

მწედ ველარ მიეშველები,

ღარიბს, ობოლს, ქვრივს და ოხერს

პატრონად არ ეყოლები!

XVIII

”ნუ სწუხხართო!.. განა მეფევ,

ჩვენ ხელთ არის ეხლა გული?

რკინაც იყოს — მაინც დასდნეს

ამებრ ცეცხლში ჩაგდებული.

გულს რად გვიკლავ? რად მიდიხარ?

ნუთუ, მეფევ, ხსნა არ არი!..

ქუდზედ კაცი დაუძახე,

მოაგროვე სპა და ჯარი.

ცოტა ვართ, მაგრამ კარგნი ვართ,

ვინც კია, ყველა დევია...

ბევრჯერ უნახავს ქართველის მტერს,

რომ ცოტაც ბევრის მძლევია.

აჰა, მეფევ, ორი ბიჭი,

მხრებში რომ ამომჯდომია,

ორივ ჩემი შვილი არი,

ერთი მეორის მჯობია;

მიირთვი და ინაცვალე,

ჩემს ქვეყანას მტლად დაუდე!

ომში, მეფევ, გაჩვენებენ,

რა ლომებს ჰზრდის ქართველის ბუდე.

შეჰკრიბე დიდი, პატარა,

გაუძელ წინამძღოლადა,

მტერს წინ დახვდი... ვინც უკუ-დგეს,

დედა შეერთოს ცოლადა!

ჩვენს საქართველოს, ჰე, მეფევ,

ბევრი რამ გადაჰხედია,

მაგრამ უომრად მტრისა წინ

არ წაუხრია ქედია.

ნურც დღეს ვიზამთ ამ საქმესა,
უმრად ნუ დავმარცხდებით,
თუ ვერა ვძლევთ, დავიხოცნეთ
სახელითა და დიდებით!..”

XIX

”უბრძანა თუ: — ბერო-კაცო,
მესმის შენი ერთგულება...
შაბამ ქართველს!.. გული თურმე
სამარემდე გულად ჰრჩება.
მაგრამ გეტყვი: ჯარს არ შევკრებ,
არ ვინდომებ სისხლის ღვრასა,
მარტო ჩემის გულისათვის
არ შევაკლავ მტერს ათასსა.
ჩვენის ქვეყნის შავი ბედი
როგორც ტაროსი იცვლება,
დრო მოვა და თქვენი თავი
უფრო მეტად დასჭირდება.
მე ერთი ვარ, თქვენ მრავალი,
გვიჯობს ერთით ბევრის რჩენა;
თუ თქვენ მე არ გემეტებით,

მე რად გაგიმეტოთ თქვენა?..

განა თითონ ქრისტე-ღმერთსა

გადარჩენა არ ძალ ედვა,

არ ინება და ქვეყნისთვის

ღმერთი იყო და ჯვარს ეცვა.

XX

”მაშ რად არის მეფე მეფედ,

თუ არ ქვეყნის ჭირთა მძლეა?

თუნდაც მოჰკვდეს ქვეყნისათვის,

ეს სიკვდილი სიცოცხლეა.

არ არის მკვდარი, ვინც მოჰკვდეს

და ხალხს შესწიროს დღენია,

მკვდრად იგი თქმულა, ვისაც აქ

სახელი არ დარჩენია.

არ დავიშლი, ვსთქვი და კიდევ

თავი უნდა გავიწირო,

ისე მოგკვდე, რომ ჩემ გამო

დედა შვილზედ არ ვატირო.

წავალ-მეთქი!.. თუ ღმერთს უნდა,

მოხდეს იგი, რაც მიმელის...

მაგრამ ჯავრი თან მიმყვება

საყვარელის ჩემის ქვეყნის.

ეჰ, რაც ჰსურდა, არ დასცალდა

ჩემს წყურვილსა სულისასა!..

აწ იქმნას ის, რაც სწადიან

განგებასა უფლისასა.

თქვენ ხომ მაინც აგცილდებათ

ხოცვა, ჟლეტა, სრვა და რბევა...

მე კი...მეყოს, თუ გამყვება

თქვენი ლოცვა და კურთხევა”.

XXI

”თითქო ზეცით ზარი იყო,

თითქო ღმერთი მოევლინა, —

ხალხი პირქვე მყის დაემხო

საკვირველის მეფის წინა...

თურმე დიდებას მადლისას

კაცი მსწრაფლ დაუმონია,

ვით დიდს ბოროტს, ისეც დიდს მადლს

თავისი ზარი ჰქონია.

”მეფეს ერი შეეცოდა,

სთქვა: — მეც ვწუხვარ, რომ გმორდებით.

ღმერთს ვსთხოვ, იყვნეთ ჩემს შემდეგა

მშვიდობით და გამარჯვებით.

ნურას გიკვირთ, რომ ქვეყნისთვის

მეფე თქვენი თავს არ ჰზოგავს!

ამასა იქმს ყველა, ვინც კი

ჭკუით სჭრის და გულით ჰზომავს.

მე მივდივარ!.. მეფე თქვენი

დიდს და მცირეს გეთხოვებით,

რაც დაგაკლეთ, ნუ შემრისხავთ,

რაც შეგცოდეთ, შემინდევით”.

ბრძანა და ცხენიც მოართვეს,

ზედ მოახტა ვეფხვისავითა;

ცხენზედ იგი დალოცვილი

გამობრწყინდა მზესავითა.

მტერსაც კი რომ დაენახა

თვალი გაუშტერდებოდა;

მისებრი ცხენზედ მოხდენა

ბევრს ვაჟკაცს ენატრებოდა.

გამოეთხოვა ყველაკას,
ვინც კი შინ, სახლში ჰრჩებოდა,
სხვა კი ამხედრდა დიდკაცი
ყველა, ვინც უნდა ჰხლებოდა.
ამხედრდა თვით მღვდელმთავარიც,
შინ დარჩენა არ ინება,
შეევედრა თან წაყვანას
და მეფემაც დართო ნება.
წაბრძანდა და თან იახლა
ის ამაღა და მხედრობა,
უკან მისტირს ერი, ბერი,
გლებობა თუ დიდკაცობა.

XXIII

”მინამ მეფე მიმავალი
ურდომდინა მივიდოდა,
იმისი მისვლის იმედი
ყეინსა გადასწყვეტოდა...
ებრძანა თავის სარდლისთვის:
— ”შეჰკრიბე ჯარი ლაშქარი,
წადი, დიმიტრი მომგვარე

ან ცოცხალი , ანუ მკვდარი;

თუ არა, იმის ქვეყანას

შეესიე და მოსრეო,

სულ ძირს დაეც, რაც წინ შეგხვდეს,

ქალაქი თუ სიმაგრეო”.

წინ შეხვდა მეფეს ეს ჯარი,

მრავალი და უთვალავი,

მაშინვე მიხვდა: აქაო

ამბავია რაღაც ავი.

უხმო მხლებელთ და უბრძანა:

— ”ფიცსა გთხოვთ და უნდა მომცეთ:

თუ უკადრისი მაკადრონ,

თქვენ არავინ ხმა არ გასცეთ.

თავს დაიხოცთ, ვერას უზამთ,

ჯარია მოზღვავებული!

თქვენს სიკვდილსაც არ იკმარებს,

თქვენგნით გაბოროტებული, —

წავა და ხალხს ამოგვიჟლეტს,

ავციოხრებს ქვეყანასა...

ნუთუ მთელს ხალხს ანაცვალებთ

ვაჟკაცთა თაკილობასა?!

ღმერთს აცადეთ... დეე იქმნას,
რაც ჩემს თავზე განგებულა!
საცა არ სჯობს, გაცლა სჯობსო,
ბრძენთაგანა ასე თქმულა.
კვლავ ფიცსა გთხოვთ: სისხლს ნუ დაღვრით,
ნულარ დამიმძიმებთ სულსა!..
განკითხვის დღეს მეფეს ჰკითხვენ
ყმის სისხლს, უქმად დანთხეულსა”.

XXIV

”რას იქმოდნენ? მისცეს ფიცი
გამწყრალთა, გაბრაზებულთა,
სირცხვილის ჭამა ირჩიეს
ქვეყნისთვის დავალებულთა.
ბევრმა იკრა გულში ხელი,
სთქვა გულმწარედ: ”ვაი დედას!
დრო მოგვივა და ამ თათრებს
არ შევარჩენ ჩვენს შერცხვენას!”
ბატონმა ბრძანა: — „ვინა ხართ?
წადით, ჰკითხეთ — რა სწადიან?
თუ მე უნდივართ, აქა ვარ,

ჰქმნან ის, რასაც მიქადიან...”

მალე დაბრუნდა უკანვე

მეფის კაცი მოციქული,

მოახსენა: — „სარდალს ვუთხარ,

მეფევ, შენი ბრძანებული;

მითხრა: — „მეფე შენი გვინდა,

თუ მოგვეცა თავის ნებით,

არას ვერჩით თქვენს ქვეყანას,

აქედამვე დაგბრუნდებით...”

იამა, ბრძანა: — „მადლი ღმერთს,

რომ ქვეყანა გადმირჩება

და ცოდვილი ჩემი სისხლი

ამაოდ არ დაიღვრება”.

თვით წაბრძანდა სარდლისაკენ,

მის წინ შეაყენა ცხენი,

უბრძანა თუ: — „მე ვარ მეფე,

რაც გენებოს, იგი ჰქმენი”.

მისცვიდნენ უკადრისადა,

ვით ძეს ღვთისას ურიანი,

შეჰკრეს, შეჰბაწრეს ტყვესავით

მეფე ხელმწიფე სვიანი.

„მიჰგვარეს ყეინს ურჯულოს,

სისხლმსმელს ადამიანისას...

საღერღელი აეშალა,

ვით კრავის წინ მხეცსა ტყისას.

გაწყრა: — „როგორ გაბედეო,

არ გადუდეგ ჩემს მოსისხლეს?

სთქვი პასუხი და იცოდე,

შენი განკითხვის დღეა დღეს.

იცოდე, რომ წინვე მითქვამს:

თავი უნდა მოგეკვეთოს!

ამის შეცვლა თითონ ღმერთმაც

ჩემმაც მე ვერ შემომბედოს.

მინამ მოგკლავ, მსურს აქ ჩემ-წინ

შეინანო ბრალი შენი,

აქ ჩემ ფეხთ-წინ აღიარო

შენვე შენი სიმუხთლენი...”

მეფემ უთხრა: — „შენისთანა

ჩემი რა გამკითხველია!

ნუ მოგაქვს თავი იმით, რომ

ძალა აღმართის მხვნილია.

შენ-წინ მოთქმა რას მიქვიან?

რას მიქვიან შენანება?

ჩემი გამკითხველი არი

ნამუსი და ჩემი ნება.

ჰქმენ რაც გინდა!.. მე არ გკითხავ, —

რად გწადს მომკვეთო თავიო...

სვავს ვინ ჰკითხავს, სისხლს რადა ჰსვამ,

სვავო, რადა ხარ სვავიო?..”

გაწყრა ყეინი ამაყი,

ეს როგორ გამიბედაო!

უბრძანა: — „ჰგვემეთ და სცემეთ,

ბნელეთს ჩააგდეთ ეგაო”.

წაიყვანეს მეფე ჩვენი

და საბნელეთში ჩააგდეს;

შემოარტყეს გარს მცველები,

კარს კლიტეები დაადეს.

XXVI

”სასჯელი დაუგვიანა

იმ ღვთის-მგმობელმა თათარმა,

მინამ მოაკვლევინებდა,
სცემა, ჰგვემა და აწამა;
აწამა, ვით სვავმა ტრედი,
მეფე იგი საკვირველი
და ვერ გაძღა მის წვალეზით
ის უღვთო და სისხლის-მსმელი.
ერთხელ მეფე, ნაწამები
ძლიერად და უღმობელად,
ბნელში ეგდო ძალმიხდილი,
უპატრონოდ, უზრუნველად.
როცა ღონეზედ მოვიდა,
ადგა, მუხლი მოიყარა,
პირქვე დაემხო ლოცვითა
და ცრემლები გადმოჰყარა.
მოსთქვამდა თუ: — „ღმერთო, ღმერთო!
გთხოვ, მიწყალო, შემბრალო,
რაც გადამხდა, განკითხვის დღეს
მადლად მე არ ჩამითვალო.
მე არა გთხოვ, — მანდ წამება
აქ წამებით შემიმცრო,
მე გთხოვ, — სისხლი აქ დაღვრილი

ჩემი სხვისთვის შეიწირო.

ღმერთო, ღმერთო!.. თვალ-წინ მიდგა

დიდ ტანჯული მე ძე შენი...

ვით ძით ყველა, ისეც ჩემით

ერი ჩემი დაიხსენი”.

XXVII

”უეცრად კარი გაიღო,

რკინით, კლიტით დაჭედული;

ორი ვიღაც შემოვიდა

ფეხაკრებით, როგორც ჩრდილი.

მოვიდნენ და თაყვანი სცეს

მეფესა გაოცებულსა...

მერე იცნა, მისნი იყვნენ,

და ჩაიკრა ორივ გულსა.

მოახსენეს: — „შევისყიდეთ

და გავტეხეთ ქრთამით კარი...

ყველა მზაა!.. თავს უშველე,

აწ შენი ხსნა შენს ხელთ არი.

ნუღარ იცდი... თუ არ ეხლავ,

მერე გვიანდა იქნება:

ხვალ თავს გჭრიან, — ასეო
ყენისა თურმე ნება”.

უბრძანა თუ: — „ადრეც მითქვამს,
არ გადვირჩენ სხვისით თავსა,
ჩემ-მაგიერ არ დავლუპავ
ჩემს ქვეყანას და ჩემს ხალხსა.
ჩემს გაქცევას ხომ ზედ მოჰყვა
ხალხის სრვა და ქვეყნის რბევა!
არა, არ ვიქ!.. ტყუილია
თათბირი და ყველა რჩევა!”
ბევრს ევედრნენ და არ გაჰყვა
მეფე თავის ერთგულ ყმათა...
ნეტა რა გულმა გაუძლო
მათ ხვეწნას და მუდარათა!

XXVIII

”გათენდა დღე ზართ-ამხდელი,
ვაი იმა დღის დამსწრესა!
ტყვე მეფე გამოიყვანეს
მოედანსა თავთ-საკვეთსა.
ხალხი, თამაშად მოსული,

ვით ჯინჯველა ირეოდა,
თვით ვეზირიც ყეინისა
იქ იყო და რიგს აწყობდა.
ვეზირს გვერდთ ედგა ჯალათი
ერთი რაღაც საზარელი,
ილლიამდინ დაემკლავა
ძარღვიანი ტლანქი ხელი.
ამ ორ შუა ჩააყენეს
ფერმიხდილი წვალეზითა...
დადგა მეფე... ღმერთს შეხედა
ნაღვლით სავსე თვალეზითა.
მერე თვალი იმავე ნაღვლით
მოედანს შემოატარა...
ის ყოფა და ის ჯალათი
სანახავად შეეზარა...
შეჰკრთა როგორც ხორციელი,
უმისოდაც ქანც-წყვეტილი,
დასუსტდა და წაბარბაცდა,
როგორც ერთი დაბნედილი.
მაგრამ ისევ თავს უშველა,
არ დაუთმო ხორცსა სული...

ამ დროს ტირილიც მოესმა,
ქვითინი გამწარებული...
გაოცდა და მიიხედა,
ჰნახა თვისნი დიდებულნი!..
სულ მთლად იქ მოგროვილიყვნენ,
ვინც კი იყვნენ თან ხლებულნი.
მღვდელმთავარიც მათთან იყო,
თავთ იცემდნენ, პირს იხოკდნენ,
მათი ცოდვით და ვაებით
ქვებიც კი ატირდებოდნენ.
თავისიანთ დანახვაზედ
მოაგონდა ყველაფერი,
სახლი, კარი, თვისი, ტომი,
ქვეყანა და თავის ერი...
ეჰა, გატყდა რკინის გული,
მეფე მაგითი იძლია!
ამას კი ვედარ გაუძლო,
აქ კი ხორცმა სულსა სძლია!..
მოზრუნდა და ორსავ თვალზედ
კვნესით ხელი მიიფარა...
ვეზირს უთხრა: — „დამიხსენი!..“

რაც გადამხდა, ისიც კმარა!..”

სთქვა და თქმული თვით შეჰზარდა...

სახელი არ წაიხდინა...

— „ჰა ჯალათო!“ — დაიძახა

და კისერი გაიწვდინა.

მანც აიღო ხელთ ნაჯახი,

ერთს წამს კისერს დაუსწორა,

დასცა და ერთის დაკვრითა

თავი ტანსა მოაშორა”.

[1878 წ.]